

KAFKASYA'DAN ANADOLU'YA GÖÇLER
(SİVAS İLİ ÖRNEĞİ)MIGRATION INTO ANATOLIA FROM THE CAUCASUS
(AN EXAMPLE OF SİVAS PROVINCE)*Faruk KOCACIK***Mehmet ESER****Özet:*

Bilindiği gibi, XVI. yüzyıla kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun yerleştirme politikası dışa dönüktü. Diğer bir deyişle Anadolu'daki kalabalık nüfus yeni ele geçirilen yerlere gönderiliyordu. Fakat bu politika daha sonra zorunlu olarak içe yönelik hale dönüştü. Bu gün Anadolu'daki birçok köy, içe dönük göçler ile kurulmuştur. Kafkas'lardan yapılan göçler de ülkemizdeki yerleşimde önemli rol oynamış olup, makalemizde bu konuya değinilecektir.

Bu çalışmada XIX. yüzyılda çeşitli nedenlerle Kafkasya'dan Osmanlı İmparatorluğu'na, özellikle de Anadolu'ya yönelik göçler ele alınmaktadır. Göç edenlerin Anadolu'da nerelere yerleştiklerinin yanında, İç Anadolu Bölgesi'nde Sivas'ta bulunan Kafkas göçmenlerinin oluşturduğu Çerkes köyleri hakkında bilgi verilmektedir. Sivas'ta göçmenlerin yerleştiği başlıca yerler; Şarkışla, Yıldızeli, Kangal ve Zara ilçelerine bağlı köylerdir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Kafkasya, Anadolu, Osmanlı İmparatorluğu, Yerleşim yerleri.

Abstract:

As it is a general known fact that the Ottoman Empire's settlement politics is mainly based on outer places untill the XVI. Century. In other words citizens were sent from Anatolia to the conquered lands. But this policy became towards the inner places because of obligations. Today a lot of villages in Anatolia were built with the migrations to the inner lands. The migrations from the Caucasia to the inner lands play an important role in the foundation of our country, and this subject is our article's main theme.

In this paper, the migration in XIX. Century, towards Ottoman Empire from Caucasia, especially towards Anatolia are being examined. Information is given about the places where they have been settled in Anatolia and about Cherkess villages created by immigrants in Sivas, in middle Anatolia. The Caucasians settled in Sivas are mostly found in: Sarkışla, Yıldızeli, Kangal and Zara towns.

Key words: Migration, Caucasia, Anatolia, Ottoman Empire, Settling areas.

* Prof. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü – Sivas
kocacik@cumhuriyet.edu.tr

** Öğr. Gör., Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Hizmetleri MYO – Sivas meser@cumhuriyet.edu.tr

Giriş:

Anadolu, tarihsel gelişim içinde, gerek tarih öncesi gerek tarihsel dönemlerde büyük rol oynamış, birçok uygarlığın beşiği olmuştur. Bu tarihsel gelişim içinde toplumsal yapı da birçok değişikliklere uğramıştır. Bugünkü Anadolu'nun toplumsal yapısı ve sorunları, geçmişteki toplumsal-ekonomik yapı ya da doğurguları ile ilişkilidir.

Kafkasya'dan göç yoluyla gelerek Anadolu'ya yerleşen ve günümüzde Anadolu'nun yerli halkları arasında yer alan Çerkes toplulukları önemli orandaki nüfusları ile, "Anadolu'nun savunulması ve cumhuriyetin inşa sürecine önemli katkılarda bulunmuşlardır" (Ünal, 1996). Anadolu'daki yerleşmeler içerisinde Sivas ili ve çevresi bu yerleşmeler içerisinde önemli bir yere sahiptir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşu bir "kolonizasyon devinimi" olarak nitelenmektedir (Barkan, 1944: 343-356). Bir başka tanıma göre de, Osmanlı İmparatorluğu, "Büyük Selçuklu İmparatorluğu ile başlayan bir büyük göç hareketinin, Anadolu ve Rumeli topraklarında gerçekleşen en son ve en büyük sentezidir" (Ateş, 1978: 102).

Osmanlı yönetim düzeni, kuruluş ve yükselme devirlerinde (1300-1579) imparatorluğun çeşitli bölgelerinde, kendinden önceki sosyal ve ekonomik yapıyı muhafaza etmek ilkesine dayandığından (Göyünç, 1973: 71-99) Anadolu ve Balkanlar'da tımar sistemi titizlikle uygulanmaktaydı. XVI. yüzyıl ortalarından itibaren tımar düzeninin, kısmen dış ekonomik etkenlerle bozulması üzerine (Lewis, 1970: 29-31) devletin sosyal, yönetsel ve mali yapısı değişmeye başladı (Kongar, 1976: 52 ve Karpat, 2002: 57-77).

İmparatorluğun XVI. yüzyıla kadarki dışa dönük olan yerleştirme politikası da toprak kayıpları nedeniyle XIX. yüzyılda zorunlu olarak içe dönük bir görünüm kazandı. Artık sınırlar dışındaki topraklarda kalan Müslüman Türkler, Anadolu'ya veya elde bulundurulmuş diğer kesimlere göç etmeye başlamışlardı. Bu göçler, Cumhuriyet döneminde de devam etti.

Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünü, yol açtığı olağan üstü giderlerle bir ölçüde hızlandıran göçler, toplumun yapısına da büyük etkilerde bulunmuş ve günümüze dek süregelmiştir. Bugün Anadolu'da var olan köylerin büyük bir kısmı, bu göç dalgaları ile gelenlerce kurulmuştur. Türkiye'nin yerleşme biçimini önemli derecede etkileyen bu yerleşim yerlerinin bilinmesi, toplumsal yapının daha iyi tanınmasına da yardımcı olacaktır.

1. Kafkasya'dan Göçler

Kafkasya sözcüğüyle; Azak Denizi, Maniç çukurları, Hazar denizi ve Karadeniz arasında kalan Apşeron Yarımadası'ndan başlayarak, kuzeybatı istikametinde toplam 1200 km uzunluğunda ve 110-180 km genişliğindeki Kafkas dağlarının her iki yanında uzanan topraklar kastedilir.

Kafkas dağlarının ikiye ayırdığı Kafkasya'nın güneyinde, Gürcistan ve Azerbaycan yer alır. Bu bölgeye Transkafkasya da denilmektedir. Kuzeyde yer alan ve Kuzey Kafkasya olarak bilinen bölgede ise Adigey, Abhazya, Karaçay-Çerkes, Kabardey-Balkar, Kuzey Osetya, Güney Osetya, İnguşetya, Dağıstan ve Çeçenya bulunur.

Kafkasya, kuzey ve güney olarak ikiye ayrılır. Kuzey Kafkasya, güneyde Kafkas dağları, doğuda Hazar Denizi, kuzeyde Kuma ve Kuban nehirleri, batıda Karadeniz ile çevrilidir (Allen-Muratoff, 1966: 3-4). Son iki yüz yıl içinde Osmanlı İmparatorluğu topraklarına bu ülkeden yapılan göçler, büyük bir kısmı Çerkezistan¹ ve Dağıstan'dan (Bala, 1997b: 456-459) oluşan Kuzey Kafkasya kısmından olmuştur.

Nüfusunun tamamını Müslümanların oluşturduğu kuzey Kafkasya'da yer alan Çerkezistan, Çeçenistan ve Dağıstan'da; Çerkezler (Adigeler), Ubıhlar, Abhazlar, Balkarlar, Osetler, Çeçenler, Lezgiler ve Kumuklar yaşıyordu (Firuzoğlu, 1999: 687).

Göçebelikten yerleşik hayata geçen Kafkasya'daki Türk boyları, özellikle Selçuklular ülkesinden akın eden Orta Asyalı boylar ile birlikte Moğol istilası zamanında bölgenin Türkleşmesinde etkili olmuşlardır (Caferoğlu, 1976: 1121).

Kuzey Kafkasya'dan göçler, 1768 yılından sonra Rusların burayı istilaları nedeniyle başlamıştır (Bala, 1997c: 381). Şeyh Şamil'in 1859'da Ruslara yenilgisi ve tesliminden sonra da bu göçler yoğunlaşmıştır (Pinson, 1973: 71). Göçlerin en yoğun olduğu dönem ise 1859-1864 yılları arasındadır.

1863 yılında 100.000 tahmin edilen Çerkes göçmenlerinin, 1863-1866 yılları arasında 150.000 kişiye ulaştığı belirtilmektedir (Pinson, 1973: 72). Kuzey Kafkasya'dan göç eden Çerkeslerin bir kısmı Avrupa Türkiye'sinde Bulgaristan, Trakya ve Makedonya bölgelerine; bir kısmı ise Anadolu'ya yerleştirilmiştir. 1864 Temmuz'una kadar Rumeli'ye yerleştirilenlerin sayısı, aile olarak 40.000 idi. Aynı yıl sonuna kadar bu sayı 70.000 aileye çıkmıştır. Aynı yıl sonlarında Sırbistan'da, Bulgaristan'da ve Tuna kıyılarında yerleştirilenler ise 150-200.000 kişi olarak gösterilmektedir.

Osmanlı resmi belgelerine göre, Rumeli'de Çerkeslerin yerleştiği iller ve buralara düşen aile sayısı şu şekildedir: Edirne 6.000 aile, Silistre-Vidin 13.000 aile, Niş-Sofya 12.000 aile, Zıştovi-Niğbolu 10.000 aile, Ruscuk-Doburca ve Kosova-Priştine 42.000 aile (Pinson, 1993: 46). Çerkesler, 1867-68 ve 1876-78 yıllarında Bulgaristan'daki isyanları bastırmakta Osmanlı Devletine yardımcı olmuşlardır (Pinson, 1973: 82).

¹ Çerkezistan (Çerkesya); Kafkas halklarının tümünü (Adige, Abhaz, Ubıh, Karaçay, Oset, Çeçen-İnguş ve Dağıstanlılar) Çerkes üst kimliği kapsamında değerlendiren tarihçiler ve kuruluşlar, tüm Kuzey Kafkasya'yı Çerkesya adıyla ifade etmektedirler.

Rumeli'deki bu yerleşmelerin yanı sıra Anadolu'ya da bir hayli Çerkes yerleştirilmiştir. 1860-65 yılları arasında Osmanlı topraklarına göç eden 600.000 Çerkes'ten 175.000'i Rumeli'ye; 30.000'i Ürdün, Şam ve Halep'e; geriye kalan 400.000'i de Anadolu'ya yerleştirilmiştir (Davison, 1963: 151).

1864 yılında Samsun'da bulunan H. J. Lennep'in göçmenlere ilişkin anlattıklarından kasabanın nüfusu 10.000'i geçmezken, gemiler dolusu gelen Çerkes göçmenlerinden dolayı 45.000 kişiyi aştığı, her gün deniz yoluyla 500'den fazla göçmen geldiği, sıtma, hava değişimi nedenleriyle ölümlerin çok olduğu anlaşılmaktadır (Lennep'ten aktaran Aktüre, 1978: 101). Buna göre Kafkasya'dan göç edenlerin çoğu Anadolu'ya Samsun'dan başka Trabzon, Batum, Akçakoca, Giresun, Fatsa, İnebolu, Ayancık, Şile limanlarından giriş yapmışlardır. Ruslar tarafından Çerkeslere deniz yoluyla ve eşyasız olarak Kafkasya'yı terk etmelerinin şart koşulduğu da bilinmektedir (Aydemir, 1988: 34).

1859 yılında Şeyh Şamil'in yenilgisinden sonra da bazı Çerkesler Ruslara karşı direndiler, ancak bu direnmeler 1864 yılında Rusların etkisiyle son buldu. Göç edenlerin yanı sıra 1877 yılına kadar çeşitli baskı ve eziyet altında yaşamlarını sürdüren Çerkesler, 1877'de başlayan Osmanlı-Rus savaşından yararlanarak yeniden ayaklanmışlardır. Osmanlı ordusu yenilince de Çerkesler'in bütün ileri gelenleri idam edilmiş, çoğu da Sibiry'a sürülmüş ve ellerinden malları ve toprakları alınmıştır (Bala, 1997c: 384).

1877'den 1897'ye kadar göç eden Çerkeslerin sayısı 323.000 olarak gösterilmektedir (Kutlu, 1973-74: 24). Bu sayıyı 500.000 olarak gösterenler de vardır (Türkiye Ansiklopedisi, XVII: 458). Ayrıca Berlin Antlaşması ile de Çerkeslerin bir kısmı Suriye'ye gönderilmiştir (Şimşir, 1968: 351-391).

Kuzey Kafkasya'dan yapılan göçlere ilişkin sayılar görüldüğü gibi oldukça değişiktir (Barthold, 1997: 141 ve Yüksel, 1994: 116-117). Oysa ortalama olarak da 1.2 milyonun üzerinde Çerkesin göç ettiği belirtilir (Karpat, 1985: 68). Değişmeyen gerçek ise Çarlık Rusya'sının çeşitli baskı ve zulümlerle Kafkasya'nın Otokton halkı olan Çerkeslerin göçüne neden olduğu; topraklarını, mallarını elinden aldığı ve bu politika nedeniyle önceleri Balkan yarımadasına, 1877'den sonra da oradan Anadolu'ya veya doğrudan doğruya kendi ülkelerinden Anadolu'ya göç ettikleridir.

2. Kafkas Göçmenlerinin Anadolu'da Yerleştikleri Bölgeler ve Şehirler

Osmanlı iskan politikalarına uygun olarak Çerkeslerin yerleştirildikleri bölgeler, başta Anadolu olmak üzere; Suriye, İsrail, Mısır, Ürdün ve Balkanlarda Bulgaristan, Sırbistan, Arnavutluk ve Romanya topraklarıdır. Anadolu'da yoğun yerleşmelerin olduğu iller Samsun, Balıkesir, Tokat, Kayseri, Sivas, Bursa ve Eskişehir'dir. Bölge olarak da Batı Anadolu, Orta Karadeniz ve İç Anadolu bölgeleri belli başlı yerleşim alanlarıdır. Osmanlı yönetiminin Kafkas göçmenlerini yerleştirme politikalarında; sorunlu bölgelerde tampon oluşturma, bataklıkların ıslahı ve tarıma kazandırılması, Müslüman nüfus dengesini

gözetmenin etkili olduğu, bunun yanında ordunun asker gereksinimini karşılamada göçmenlerden yararlandığı da bir gerçektir.

Anadolu'ya yerleştirilen Kafkas göçmenlerinin yerleşim alanları beş grupta toplanmaktadır (Andrews, 1992: 237-238, Alpan, 2000: 106 ve Eser, 1999: 94):

1. Sakarya (71 köy), Bolu (69 köy), Kocaeli (14 köy), İstanbul (6 köy).
2. Bursa (32 köy), Bilecik (14 köy), Balıkesir (82 köy), Çanakkale (15 köy).
3. Ankara (6 köy), Eskişehir (39 köy), Kütahya (4 köy), Konya (21 köy).
4. Manisa (4 köy), İzmir (6 köy), Aydın (10 köy), Denizli (2 köy), Afyon (4 köy), Antalya (2 köy).
5. Sinop (25 köy), Samsun (120 köy), Çorum (34 köy), Amasya (16 köy), Tokat (66 köy), Yozgat (22 köy), Sivas (34 köy), Kayseri (66 köy), K. Maraş (24 köy), Adana (17 köy), Hatay (3 köy).

Ayrıca başka kaynaklarda bu illerin dışında Giresun, Ordu, Sakarya, Kocaeli gibi illere de yerleştirmelerin uygulandığı belirtilmektedir (Yüksel, 1994: 119).

Kafkas göçmenlerinin daha sonra yerleştikleri yerlerde kurdukları vakıflardan elde edilen bilgilere göre etnik kökenleri şöyledir: Batum muhacirleri, Kars muhacirleri, Oltu muhacirleri, Ardahan muhacirleri, Dağıstan muhacirleri, Kafkasya muhacirleri olarak kaydedilenler yanı sıra Çerkes muhacirleri, Abhaza muhacirleri veya Gürcü muhacirleri olarak nitelendirilmişlerdir. Köylerin çoğunun isimleri ise Hamidiye, Osmaniye, İhsaniye, İslamiye, Selimiye, Sultaniye gibi isimlerdir (Vakıf Genel Müdürlüğü Arşivi, Defter No: 588/14/20, 596/101/86, 593/109/101, 591/5/17/23 den aktaran Yüksel, 1994: 119).

Yukarıda belirtilen yerlere yerleştirilen Kafkas göçmenlerinin çoğu (%95'i), kırsal kesimde yerleştirilmişlerdir. Kendilerine ekip biçmeleri için toprak verilmiş olup bu toprakların bir kısmı vakıf arazileri, bir kısmı da devlet (miri) veya köylülerin bağısladığı arazilerden oluşmaktadır. Örneğin Ankara Sancağına bağlı köylere yerleştirilen göçmenlere verilen 10534 dönüm arazinin %75'i çeşitli vakıflara, %15.91'i devlete ait olup %9.09'u köylülerce bağıslanan arazilerden oluşmaktadır (Yüksel, 1994: 119).

Burada dikkat edilmesi gereken bir konu yerlerinden yurtlarından zorla ve sefalet içinde Anadolu'ya göç eden Kafkas göçmenlerinin yerleştikten üç ila yedi yıl gibi kısa sürede köylerinde vakıflar kurmaları (Vakıflar Arşivinde yaklaşık 119 Kafkas Göçmen Vakfı mevcut), bu vakıfları kurabilecek gelire sahip olmalarıdır (Yüksel, 1994: 118). Burada ilk akla gelen, Kafkas göçmenlerinin kendilerine sağlanan imkânların kıymetini bilerek ve çalışkanlıklarıyla bu konuma gelebildikleridir. Çünkü yerleştikleri yerlerde, hem kendi ihtiyaçlarını karşılamak için (okul, cami, medrese yaptırılmaları) hem de kültürlerini yaşatabilmek amacıyla hareket etmeleri söz konusudur. Bir diğeri ise; Çerkes kültüründe varolan dayanışma, paylaşım ve birlik duygusudur. Ana yurtlarından zorla sürülerek

Osmanlı topraklarına yerleşen Çerkeslerin, kısa sürede uyum sağlayarak güçlüklerin üstesinden gelmeleri sahip olunan kültürel değer ve birikimlerle açıklanabilir.

Çerkes kültüründe toplumdaki birlik duygusu oldukça yüksektir, geleneklerin işleyişini toplumda “Khabze”² kuralları düzenler. Toplumun geleneklere bağlılık göstermesi yanında, geleneklerden gelen kuralların toplum üzerinde katı bir yaptırım gücü de vardır. Toplum tek bir birey gibidir, herkes bir birey gibi, bireyde herkes gibi düşünür. Ancak 140 yılı aşkın bir süredir ülkemizde bir arada yaşayan ve yukarıda belirtmiş olduğumuz süreçlerden geçen Çerkes topluluklarının toplumsal ve kültürel yapılarının değişime uğrayarak içinde yaşadıkları toplumla benzeştikleri de bir gerçektir³.

3. Sivas İlinde Bulunan Kafkas Göçmen Köyleri

Kafkasya'dan Anadolu'ya yönelik göçlerle Anadolu'da çeşitli bölgelerde yerleşen ve sayıları hakkında değişik veriler bulunan, ancak toplamının 1.5-2 milyon civarında olduğu konusunda da fikir birliği oluşan göçmenlerin Sivas yöresinde yerleştikleri ilçeler ve köylerinin adları şöyledir:

Şarkışla İlçesi; Tavludere (Abhaz), Demirboğa (Abhaz), Karacaören (Abhaz), Yeniapan (Abhaz), Kazancık (Abhaz), Alaçayır (Çeçen), Bozkurt (Çeçen), Baltalar (Çeçen), Canabdal (Çeçen), Kahvepınar (Oset), İlyashacı (Çeçen), Yassıpınar (Kabardey) köyleri olmak üzere ağırlıklı olarak Abhaz ve Çeçen kökenli Kafkas göçmenlerin oluşturmuş olduğu on iki köy bulunmaktadır.

Yıldızeli İlçesi; Kayalıpınar (Lezgi), Kapaklıkaya (Oset), Kiremitli (Kabardey), Fındıcak (Lezgi), Halkaçayır (Abhaz), Konaközü (Oset), Sultaniye (Lezgi), Üyükyaylası (Kabardey), Bulamur (Abhaz), Ilıca (Kabardey), Cizözü (Kabardey), Çırçır (Abhaz-Adiğe), Demirözü (Kabardey), Emirler (Karaçay), Kadılı (Lezgi), Yeniköy (Oset), Yavu (Kumuk) köyleri olmak üzere farklı toplulukların oluşturduğu on yedi köy bulunmaktadır.

Kangal İlçesi; Çamurlu (Kabardey), Aşağıhüyük (Kabardey), Yukarıhüyük (Çeçen), Tilkühüyük (Kabardey) köyleri olmak üzere dört köy bulunmaktadır.

Zara İlçesi; Selimiye ve Osmaniye adlı iki Lezgi köyü bulunmaktadır.

Ayrıca Sivas ve Kayseri şehirlerinin Kangal, Pınarbaşı ve Şarkışla ilçelerinin ortasında bulunan Uzunyayla adıyla anılan bölgede, altmış beş Çerkes köyü vardır. Bunlardan bazıları Aşağı Kızılçevlik Köyü, Hilmiye Köyü, Karakuyu Köyü, Malak Köyü, Tahtaköprü Köyü, Yahyabey Köyü, Örenşehir Köyü gibi köylerdir (Eser, 1999: 94).

Kafkas göçmenlerinin Sivas ili sınırlarındaki köy yerleşmelerinin coğrafi olarak dağılımına bakıldığında, bir bütünün parçası olduğu görülmektedir. Bu

² Khabze: Yazılı olmayan geleneksel hukuk kuralları.

³ Kafkas göçmenlerinin kültürel özellikleri ile ilgili geniş bilgi için bk. Alpan, 2000; Eser, 1999; Yüksel, 1994.

bölgeye Osmanlı iskan politikasına uygun olarak dağıtılıp yerleştirilen Çerkes topluluklarının bir yerleşim hattı da bugünkü Türkiye toprakları içerisinde bulunan ve ülke topraklarının ortasına rastlayan hattı. Bu yerleşim hattı: Sinop, Samsun, Trabzon gibi sahil şehir ve kasabalarından başlayarak Anadolu'nun içerilerine doğru uzanır; Çorum, Amasya, Tokat, Yozgat, Sivas, Kayseri, K.Maraş, Adana, G.Antep, Hatay illerine yapılan yerleşmeler düşünüldüğünde ülke topraklarının ortasında bir hat oluşturduğu görülür.

Sonuç:

Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş döneminden itibaren, kaybedilen topraklardan elde kalan topraklara ve özellikle de Anadolu'ya yoğun göç süreci gerçekleşmiştir. Bu göçler; göçenler üzerinde ve yerleştirildikleri yerler açısından, Anadolu'da çeşitli problemlere yol açmış olsa da, toplumsal yapının biçimlenmesinde etkili olmuştur.

Osmanlı Devleti savaş sonrası yıllarda karşılaştığı göçleri, istemese de kabul etmek durumunda kalmıştır. Osmanlı Devleti'nin nüfusunu artırmak için göçleri teşvik ettiği iddiaları doğru değildir (Karpat, 1985: 62). 1856-1876 göçleri, Osmanlı Devleti'ne ekonomik bazı problemler yarattıysa da uzun dönemde göçmenlerin üretici konuma geçmeleri ülke ekonomisine büyük yarar sağlamıştır (Saydam, 1999: 684).

Uzunyayla bölgesine yerleşen Çerkes topluluklarının yerleşim yeri olarak bu bölgeyi tercihlerinde, tarıma dayalı bir köy yaşamı sürdürüyor olmaları ve bu bölgenin de coğrafi olarak buna uygun olması gibi bir neden etkilidir. Kafkasya'da tarım ve hayvancılığa dayalı bir köy yaşamı sürdüren göçmenler, benzer köy yaşamını burada da organize ettiler.

Bu bölgede kısa sürede kendi kültürleriyle özdeşleşmiş olan, at yetiştiriciliği gibi bir uğraşı yaratarak bunu gelir kaynağı olarak da kullandılar. Yetiştirdikleri atları tarım, ulaşım ve taşımacılık gibi işlerde kullandıkları gibi, orduya da at satarak bir kazanç yolu yaratmış oldular. Fakat zamanla tarım ve ulaşımın makinalaşma sonucunda, bu uğraşı önemini yitirdi ve köylüler sadece tarım ve hayvancılıkla yaşamlarını kazanmak zorunda kaldılar (Eser, 1999: 95).

Toplumsal yapının daha iyi anlaşılabilmesi için bu günü hazırlayan ve oluşturan koşulların ve olayların iyi bilinmesinde yarar vardır. Böylece daha sağlıklı değerlendirmeler yapmak da mümkün olacaktır.

Kafkasya'dan Anadolu'ya çeşitli tarihlerde yoğun göçler yapılmıştır. Bu göçler, yaklaşık olarak 1785 tarihinden itibaren gerçekleşmeye başlamıştır. Kafkasya'dan da 1.5-2 milyon arasında göçmen geldiği belirtilmektedir.

Kafkasya'dan göç eden Çerkes toplulukları, gelenek ve göreneklerine oldukça bağlıdır. Anadolu'ya yerleştikten sonra da hem farklı gelenek ve göreneklere sahip oldukları için hem de yabancı bir ülkeye yerleştikleri için zorluklar çekmişlerdir. Uyum süreçleri zaman almıştır. Ancak yukarıda da

belirtildiği gibi, bu uyum güçlüklerini gerek çalışkanlıklarıyla ve gerekse kurdukları vakıflarla aşmasını bilmişlerdir. Zor geçim koşullarını aşabildikleri gibi, kurdukları vakıflarla da ülkeye yararlı olmuşlardır.

Bilindiği gibi Osmanlı İmparatorluğu'nda "devlete bağlılığın temeli farklı dini, etnik ve toplumsal grupların arasındaki karşılıklı denge unsurlarıyla, merkezi ve yerel otoritelerin birbirlerine olan bağımlılığıyla sağlama alınmıştı" (Karpas, 2002: 19). Ayrıca "Osmanlı toplumunda devlet bir etnik ögenin malı olmadığı gibi, devlet de değişik cemaatlerin içsel yaşayışına müdahale etmedi. Bu cemaatlerle devlet arasında kurulan yukarıdan aşağıya egemenlik ilişkisinde bir aksama olmadıkça dini ya da ulusal zorlamalara gidilmedi, cemaatlerin her çeşitten gelenek ve göreneklerinin yaşamasına ve içsel ilişkilerinin büyük ölçüde bunlara göre düzenlenmesine izin verildi. Bunun kültür alanındaki önemli sonucu, Osmanlı toplumunun "homojen" denebilecek bir kültür yaratmaması, kültürel bir "çoğulculuğu" yaşatmasıdır (Belge, 1991: 1290).

Vakıfların Osmanlı toplumunda önemi oldukça büyüktür. "Klasik Osmanlı toplumunun tüm sosyo-kültürel ve idari yapılarının üzerine kurulduğu üç ana kurum ordu, tımar ve vakıftır" (Karpas, 2002: 21).

Kısacası, Anadolu'ya yönelik göçlerin demografik, ekonomik ve toplumsal yönden olumlu ve olumsuz birçok etkisi olmuştur. Göçmenler kırsal kesimdeki boş arazilere yerleştirilmişlerdir. Tapu-kadastro işlerinin düzenli işleyememesinin de bir sonucu olarak yerli halk ile çeşitli anlaşmazlıklar ortaya çıkmıştır. Göçmenler, yeni köylerin kurulmasına yol açmıştır. Ayrıca göçmenlerin kent hayatına ve küçük ticarete alışmış olanlarının yerleşim yerlerini terk edip kentlere, kent dışı yerlere yerleşmesi sonrasında, göçmenlerin kent ve kasaba çevresindeki boş arazilere de yerleşebilmelerine izin verilmesi, "gecekondu" olgusunu hazırlayan önemli bir faktör olmuştur. Göçler, sınıflaşma açısından alt sınıfların sayıca artması yönünde etki yapmıştır. Nüfus, göçlerle hızla artarken köylünün elindeki arazisi de küçülmüş ve yetersiz bir duruma gelmiş; sonuçta toprağını satmaya, köyünde veya kentte işçi olmaya yönelmiştir (Kocacık, 1980: 185-187).

Tarih boyunca Anadolu'ya gerçekleşen göçlerin ülkemizin toplumsal yapısına etkilerinin günümüzde hâlen devam ettiğini söyleyebiliriz. Göçlerin toplumsal yapıya olan etkileri, günümüze kadar izlerini sürdürebilmiştir. Bu nedenle, bugünkü toplumsal yapımızın iyi bilinmesi için bunun hazırlayıcısı olan dünü iyi bilmek, bu günü iyi tahlil ederek önlemler alabilmek mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

Aktüre, S. (1978). *XIX. Yüzyıl Sonunda Anadolu Kenti Mekansal Yapı Çözümlemesi*. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi.

- Allen, W. E. D. ve Murtoff, P. (1966). *Kafkas Hareketi 1828-1921*. Ankara:Genel Kurmay Basımevi.
- Alpan, A. L. (2000). Sivas'ta Yaşayan Çerkeslerde Gelenek ve Görenekler. *C. Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, (24), s. 105-115.
- Andrews, P. A. (1992). *Türkiye'de Etnik Gruplar*. çev. Mustafa Küpüşoğlu. İstanbul: ANT-Tüm Zamanlar Yayınları.
- Ateş, T. (1978). Osmanlı Tarihi Nasıl Yazılmalı. *Toplum Bilim*, (4), s. 96-102.
- Aydemir, İ. (1988). *Kuzey Kafkasyalıların Göç Tarihi*. Ankara: Kendi Yayını.
- Bala, M. (1997). "Dağıstan". *İslam Ansiklopedisi*, C. III, MEB. Yayınları, s. 447-451.
- Barkan, Ö. L. (1944). Osmanlı İmparatorluğu'nun Teşekkülü Meselesi. *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, I, 2, s. 343-356.
- Barthold, W. (1997). "Türkistan". *İslam Ansiklopedisi*. 12/2, s. 140-142.
- Belge, M. (1991). "Kültür". *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, 5, İletişim Yayınları.
- Caferoğlu, A. (1976). "Kafkasya Türkleri". *Türk Dünyası El Kitabı*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, no: 45.
- Davison, R. (1963). *Reform in the Ottoman Empire 1856-1876*. Princeton: Princeton University Pres.
- Eser, M., ve diğerleri. (1999). "Uzunyayla Bölgesindeki Çerkes Köylerinde Sosyo-Kültürel Değişme". *Türkiye Çerkeslerinde Sosyo-Kültürel Değişme*, Ankara: Kaf Der Yayınları, II. Baskı.
- Firuzoğlu, R. S. (1999). Kırım ve Kafkasya'dan Osmanlı İmparatorluğu'na Göçler. *Osmanlı*, ed. G. Eren. Cilt IV, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s. 687-696.
- Göyünç, N. (1973). "XVII. Yüzyılda Güney Doğu Anadolu'nun Ekonomik Durumu". *Türkiye İktisat Tarihi Semineri*, Ankara: H. Ü. Yayınları, 13, s. 71-102.
- Karpat, K. (2002). *Osmanlı Modernleşmesi: Toplum, Kuramsal Değişim ve Nüfus*. çev. A. Z. Durukan ve K. Durukan. Ankara: İmge Kitabevi.
- Karpat, K. (1985). *Ottoman Population (1830-1914)*. Wisconsin ve London: Medison, 1189, 1985.
- Kocacık, F. (1980). Balkanlar'dan Anadolu'ya Yönelik Göçler (1878-1890). *Osmanlı Araştırmaları*, (1), s. 138-190.
- Kongar, E. (1976). *İmparatorluktan Günümüze Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*. İstanbul: Cem Yayınları.
- Kutlu, T. C. (1973). Göç Katliam Sürgün. *Kuzey Kafkasya Dergisi*, IV, (23), s. 24-27.
- Lewis, B. (1970). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, IV. 8.

Faruk Kocacık, Mehmet Eser
Kafkasya'dan Anadolu'ya Göçler (Sivas İli Örneği)
Migration Into Anatolia from the Caucasus (An Example of Sivas Province)

- Pinson, M. (1973) "Ottoman Colonization of the Crimean Tatars in Bulgaria 1854-1862".
VII. Türk Tarih Kongresi Bildirileri, C. II, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları,
Seri IX, no:7.
- Pinson, M. (1972). Russian Policy and the Emigration of Crimean Tatars to the Ottoman
Empire 1854-1862. *Güney Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, (1), s. 37-55.
- Pinson, M. (1993). Kırım Savaşı'ndan Sonra Osmanlılar Tarafından Çerkeslerin Rumeli'ne
İskanı. çev. Erol Taymaz. *Çerkeslerin Sürgünü*. Ankara: Kafdağı Yayınları.
- Saydam, A. (1999). Kırım ve Kafkasya'dan Yapılan Göçler ve Osmanlı İskan Siyaseti.
Osmanlı, ed. G. Eren, Cilt IV, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s. 677-685.
- Ünal, M. (1996). Kurtuluş Savaşında Çerkeslerin Rolü, Cem Yayınları. Ankara.
- Yüksel, H. (1994). Kafkas Göçmen Vakıfları. *Vakıflar Dergisi*, (XXIV), s. 117-126.